

VENster op nme

15 adviezen voor de rijksnota nme

Voorwoord	3
Inleiding	4
Adviezen voor de rijksnota nme	5
Algemene opmerkingen	5
Adviezen om de inhoudelijke basis van nme te verbeteren	7
Adviezen om de samenwerking te versterken	9
Adviezen om nme in onderwijs, onderzoek en beleid te harmoniseren	11
Adviezen voor nme als bedrijf met idealen	13
Bijlage 1. Achtergronden bij de adviezen	15
Waar nme in 2010 voor staat: ambities	16
Hoe nme haar ambities kan realiseren: kansen	18
Hoe nme haar ambities kan realiseren: knelpunten	23
Hoe nme zich kan positioneren: keuzen	25
Verwachtingen ten aanzien van de overheid	27
Bijlage 2. Informatie over de raadplegingen	29
Offerte aan LNV	30
Locaties en opzet raadplegingen	32
Programma van de raadplegingen (voorbeeld)	34
Deelnemerslijsten	36
Voetnoten	40

De Vereniging Educaties Nederland (VEN) heeft met enthousiasme gevolg gegeven aan het verzoek van het ministerie van LNV om een raadpleging van het werkveld natuur- en milieueducatie (nme) te organiseren met het oog op de totstandkoming van een nieuwe rijksnota natuur- en milieueducatie. Het bestuur ziet de vraag van het ministerie als een kans om aan diverse doelen tegelijk te werken:

- *Een doorbraak bij beleidsmakers bewerkstelligen.* De aandacht voor een brede visie op nme is op beleidsniveau momenteel niet sterk.
- *Nme op de agenda zetten.* Het is van belang een nieuwe nme-nota te laten verschijnen die de rijksvisie van 1988 actualiseert. Een dergelijke nota biedt kansen om nme structureel op de agenda te krijgen, met nadruk op de maatschappelijke betekenis van het vakgebied.
- *De aansluiting met het veld versterken.* De nota *Leren voor Duurzame Ontwikkeling* (2003) van diverse ministeries is nogal abstract. De beleidsmakers hebben sindsdien een omslag in hun denken gemaakt, die voor veel werkers in het veld onnavolgbaar is. Medewerkers in de nme herkennen hun bezigheden nauwelijks in die nota: zij constateren vooral dat nme als beleidsterrein ongenoemd blijft.

De gehele raadpleging werd gedurende de laatste maanden van vorig jaar in verschillende rondes uitgevoerd. Eerst vond een verkennende bijeenkomst plaats in Driebergen, daarna werden in Dordrecht, Zeist en Assen bijeenkomsten georganiseerd die meer op uitvoering waren gericht. Ook zijn bijeenkomsten van GOS en ZON aan dit onderwerp gewijd. De uitnodigingen voor de bijeenkomsten werden aan het nme-werkveld verstuurd op basis van de Staalkaart NME¹. Daardoor werden niet alleen de

instellingen bereikt die nme als hoofdtaak hebben, maar ook de organisaties waarvoor nme een neventaak is. De deelnemers aan de raadpleging waren zeer divers: van vertegenwoordigers van eenhoofdige instellingen tot medewerkers van diensten met een complete staf en directeur. De bijeenkomsten werden procesmatig begeleid door Carolien de Monchy van de Monchy Consult.

De adviezen in deze publicatie zijn primair bedoeld voor de rijksoverheid en wel om de rijksnota nme van een basis vanuit het werkveld te voorzien. Daarom worden nauwelijks uitspraken gedaan over de rol of taken van het nme-werkveld of van de VEN zelf, nu of in de toekomst. Het spreekt echter vanzelf dat deze de bereidheid hebben om partner te zijn bij de implementatie van de nota. De raadpleging heeft ook de functie gehad om nme-werkers te horen over hun werk. Zij werden gestimuleerd na te denken over een aantal vragen: hoe zie je je werkzaamheden; welke doelen dienen ze; wat wil je over vijf jaar bereikt hebben?

Het voorbereiden van de raadpleging, het organiseren van de bijeenkomsten, het naar voren brengen van de meningen en het verzamelen en systematiseren van het materiaal heeft alleen kunnen slagen dankzij de betrokkenheid en inzet van velen. Hun is de VEN veel dank verschuldigd. De meest betrokken organisatoren mogen hier echter niet onvermeld blijven: zonder de inspanningen van Chris Maas Geesteranus en Lydia Haafkens was dit rapport zeker niet tot stand gekomen.

Ik hoop dat de adviezen een katalyserende werking hebben op de ontwikkeling en kwaliteit van nme en een bron van inspiratie zullen zijn voor de lezers.

Jurr van Dalen, voorzitter VEN

Gevraagd naar een centrale ambitie voor de komende periode antwoordden de deelnemers: **'Realiseren dat nme in 2010 stevig verankerd is in de samenleving.'** Deze geraadpleegden zijn van mening dat uitvoering van de rijksnota nme de beslissende zet dient te geven om deze ambitie te verwezenlijken. Uiteraard kan daarbij op de nadrukkelijke inzet van het werkveld zelf gerekend worden.

De vertegenwoordigers van natuur- en milieueducatie in Nederland willen in de nabije toekomst verschillende ambities verwirkelijken. Antwoorden op de vraag hoe nme in het jaar 2010 functioneert, worden gekenmerkt door een rijke variatie. Zo staat nme als werksoort niet meer ter discussie en neemt de overheid op alle bestuurslagen verantwoordelijkheid voor nme, zoals zij dat ook doet op het gebied van cultuur en volksgezondheid. Consumenten zullen in 2010 naar verwachting vaker handelen vanuit ecologische principes en gebruik kunnen maken van door de overheid verstrekte vouchers om nme-activiteiten in te kopen.

Vooruitblikkend op ontwikkelingen in het werkveld zelf, schetsen de deelnemers een situatie waarin nme een duidelijke rol speelt in het onderwijs en de kwaliteit van het werk hoog is. Daarnaast benadrukken zij het belang van een duidelijke zichtbaarheid van nme in overheidsbeleid en van een goede samenwerking met educatieve organisaties buiten de nme. In 2010 vertoont het nme-werkveld samenhang in inhoud, werkwijze en organisatie. Tevens is het werkveld in staat zich te vernieuwen en zich aan veranderende

omstandigheden aan te passen.

De VEN stelde de adviezen en achtergronden in deze publicatie op na vier formele raadplegingen, een aantal tussenronden² en een terugkoppeling van de uitkomsten naar de deelnemers. Op deze manier is een samenhangende visie op de toekomst voor nme ontstaan, met oog voor enkele belangrijke kansen en knelpunten. Daarmee wordt tegemoet gekomen aan het doel van deze raadpleging, namelijk het leveren van een bijdrage aan de zienswijzen, inhoud en uitvoering van de verwachte rijksnota nme.

Leeswijzer

Het volgende deel bevat vijftien adviezen die de VEN voor het ministerie van LNV heeft opgesteld, aangevuld met overwegingen en conclusies afkomstig uit de raadplegingen. Vervolgens zullen enkele achtergronden bij nme worden geschetst, die het begrip van de adviezen helpen verdiepen. Het laatste deel bevat informatie over de raadplegingen en geeft een overzicht van de deelnemers die de totstandkoming van dit advies hebben ondersteund.

Waar gesproken wordt van nme, wordt - tenzij anders aangegeven - het samenstel van instellingen, instituties, organisaties, diensten en centra bedoeld, op lokaal, regionaal, provinciaal en landelijk niveau.

Adviezen voor de rijksnota nme

Algemene opmerkingen

Dit rapport met adviezen werd opgesteld op uitnodiging van het ministerie van LNV voor de nieuwe rijksnota nme. De geraadpleegden zijn echter van mening dat het - naast de rol van het rijk - ook nodig is een beschrijving te geven van de rol van andere overheden. Het nme-werkveld is zich terdege bewust van de eigen verantwoordelijkheid bij het toepassen en uitvoeren van de voorzieningen en maatregelen die men van de overheid vraagt. Voordat wordt ingegaan op de eigenlijke adviezen, staan we hier kort stil bij de verwachtingen die de geraadpleegden bij de rol van de centrale overheid hebben. Ook wordt stilgestaan bij de relatie met provincies en gemeenten.

Betrokkenheid ministeries

De belangrijkste verwachting die de geraadpleegden van de rijksoverheid hebben, is dat deze een duidelijke inhoudelijke visie heeft die het huidige 'regionalisme' in de nme-thematiek overstijgt. Velen voelen dat ze in hun beroepsmatige of vrijwillige werk op het gebied van nme met bredere onderwerpen bezig zouden moeten zijn, maar de praktische situatie verhindert vaak dat dit gebeurt. De geringe rol van OCW bij nme is voor velen moeilijk te accepteren. Dat geldt ook voor het bijna volledige ontbreken van aandacht voor nme bij de ministeries van EZ en VWS. Met een beroep op de vrijheid van richting en inrichting van onderwijs lijkt de eerste zich nog steeds effectief af te schermen van maatschappelijke ontwikkelingen die betrekking hebben op natuur en milieu. Aan de andere kant maakt het ministerie van OCW wel een uitzondering voor cultuureducatie in het onderwijs. Gedurende enkele jaren wordt

hiervoor een bedrag van € 10,90 per leerling van het primaire onderwijs uitgekeerd. Het ministerie laat de ontwikkeling van nme in het onderwijs vooral over aan individueel initiatief van leerkrachten.

Onderwijsdoelen

De geraadpleegden ervaren de huidige kerndoelen in primair en voorgezet onderwijs met betrekking tot het thema 'natuur en milieu' als weinig richtinggevend. Als voorbeeld gelden de kerndoelen op het specifieke gebied van natuur(onderwijs) voor het primaire onderwijs, die nu zijn vastgesteld. Het eerste kerndoel luidt: *'De leerlingen leren in de eigen omgeving veel voorkomende planten en dieren onderscheiden en benoemen en leren hoe ze functioneren in hun leefomgeving.'* En het tweede: *'De leerlingen leren met zorg om te gaan met het milieu.'*

Discrepantie

Een andere belangrijke taak voor de rijksoverheid ziet de VEN dan ook in het wegnemen van de gegroeide discrepantie tussen haar beleidsmatige visie op natuur, milieu en landschap als collectief goed enerzijds en de groeiende commercialisering in de nme anderzijds. Dat levert spanning op. Alleen door die weg te nemen kan recht worden gedaan aan de kerntaak van nme: het bijdragen aan een duurzame samenleving.

Regievoering door provincies

Een veel gehoord geluid tijdens de raadplegingen is dat de provincie een belangrijke rol in de nme zou moeten spelen: ze zou de werkelijke regie in handen moeten hebben. Zo moet nme financieel deel kunnen

uitmaken van de (toekomstige) Wet Investeringsbudget Landelijk Gebied (WILG; van LNV en VROM).

Gemeentelijk beleid

Sterke kritiek wordt tijdens de raadplegingen geuit op de situatie dat nme-beleid te veel aan gemeenten wordt overgelaten. Het is nu aan de afzonderlijke gemeenten om te beslissen of men nme beleidsmatig wil ontwikkelen of niet. Het is geen wettelijke (kern)taak van de gemeente. Daardoor ontstaat een ruimtelijk 'patroon' van lokaal nme-beleid dat varieert van nihil tot sterk ontwikkeld, met willekeur als gevolg. De deelnemers van de raadplegingen hebben, juist op dit punt, behoefte aan ondersteuning vanuit rijk en provincies.

De geraadpleegden verlangen dan ook dat het rijk het initiatief neemt om de 'verticale' samenhang van de overheids-taken op nme-gebied in de nota aan de orde te stellen. Doel daarvan is het grote gat te dichten tussen landelijke innovatie en provinciale programmering/regie/ondersteuning aan de ene kant en lokale uitvoering aan de andere kant. Daartoe zou beleidsvorming moeten plaatsvinden.

Zorg voor continuïteit

De beleidssterkte in formatieplaatsen bij de overheid is buitengewoon gering. Hoewel dit als relatief gegeven moet worden aangemerkt (in veel andere landen is de capaciteit bij overheden nog veel beperkter) hebben deelnemers toch reden voor ongerustheid. Als de huidige capaciteit binnen LNV en/of VROM bijvoorbeeld zou wegvallen, is de basis voor nme op rijksniveau verdwenen en stort het overheidsbouwwerk op het gebied van nme in. Een

doorlichting van de benodigde capaciteit bij de overheid kan in deze nuttig werken.

Adviezen om de inhoudelijke basis van nme te verbeteren

1 **Neem de plaats van de mens in en diens invloed op de 'grote' ecosystemen als het centrale thema, en dus als de inhoudelijke basis, voor nme.**

Nme gaat over het bijdragen - door middel van leerprocessen - aan de oplossing van grote maatschappelijke vraagstukken, vanuit een ecologisch perspectief.³ Uitgangspunt is het benadrukken van de natuurlijke biodiversiteit als intrinsieke waarde en als waarde voor de mens door middel van het verlenen van 'ecologische diensten'.

Nme gaat als *'planmatige en systematische opzet en begeleiding van leerprocessen'* veel verder dan alleen over natuurbehoud. Het recente internationale IUCN-symposium Nature and Poverty⁴ bevestigde nog eens dat het milieuvraagstuk in de wereld primair over de invloed van de mens op het functioneren van de grote ecosystemen gaat, als resultaat van (on)duurzaam economisch gebruik ervan. Het draait niet meer alleen om de noodzaak van het veiligstellen van parken en reservaten. Zorg voor de natuur en rechtvaardigheid tussen mensen zijn hier de ethische kernbegrippen.

Het vinden van een antwoord op de vraag hoe de natuur 'hier en nu' behouden blijft, is niet meer voldoende. De inhoudelijke basis van nme wordt verbreed met aandacht voor de ecologische effecten van menselijk handelen 'daar en later': wat zijn de gevolgen van dat handelen op de langere duur en op andere plaatsen? Dat betekent dat de plaats van de mens in en diens invloed op de 'grote' ecosystemen het centrale thema van nme is. Nme kan aan de kennis daarover, aan de betrokkenheid daarbij

en aan het verantwoordelijkheidsbesef daarvoor een zichtbare bijdrage leveren en ontleent daaraan haar maatschappelijke waarde.

2 **Maak van internationalisering het 'ultieme' perspectief voor nme en leg een verbinding met de (geografische) reikwijdte van het handelingsniveau van de doelgroepen van nme.**

Advies 1 leidt tot een wezenlijke versterking van de internationalisering van nme. Daaronder kan worden verstaan het mondialiseren van nme-thematiek, het betrekken van allochtone groepen en instellingen (in Nederland) bij nme-projecten in het land van herkomst, en het samenwerken in internationaal verband, zowel bi- als multilateraal. De grootste kunst is om het mondiale aspect te verbinden met de lokale werkelijkheid waarin de meeste doelgroepen - en ook nme-werkers zelf - verkeren. Dat is voor velen ook de (geografische) reikwijdte waarop zij invloed kunnen uitoefenen.

3 **Stel expliciet vast dat nme een specifieke bijdrage kan leveren aan leerprocessen voor een duurzame samenleving en dat het dus een belangrijke invalshoek is voor het leren over vraagstukken die daarmee samenhangen.**

Laat ook zien dat dit inzicht leidt tot nieuwe doelgroepen (naast de gangbare) voor nme: individuen in hun sociale verbanden en hun institutionele rollen.

Vanuit het voorgaande kan nme deel uitmaken van leerprocessen ten behoeve van een duurzame samenleving. Nme levert daaraan een specifieke inhoudelijke bijdrage door de invulling van de 'p' van 'planet'. Nme mag zo dan inhoudelijk enigszins zijn afgebakend, haar relatie tot andere maatschappelijke sectoren (zie punt 8) biedt allerlei aanknopingspunten en ingangen voor een bredere oriëntatie. Om dat te realiseren is het van belang dat leerprocessen niet alleen op het individu zijn gericht, maar ook op groepen. Daarbij kan zowel gedacht worden aan sociale verbanden - familie, buurt, verenigingen en maatschappelijke organisaties -, als aan institutionele rollen in werkverbanden en maatschappelijke functies.

4 Handhaaf de term 'natuur- en milieueducatie' en benadruk het belang van de culturele en historische band van mensen met hun leefomgeving.

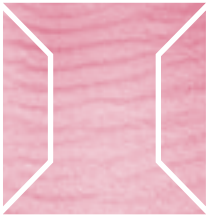
Het vervangen van de term 'natuur- en milieueducatie' in 'omgevingseducatie' lijkt, ook gezien het bovenstaande, aantrekkelijk. Maar, net als 'leren voor duurzame ontwikkeling' of 'duurzaamheidseducatie', is die term in de praktijk een verzamelbegrip: diverse educaties *samen* vormen 'omgevingseducatie'. Dat betekent dat het de voorkeur verdient om beide termen naast elkaar te laten bestaan. Maar versterking van de band van mensen met zowel de natuurlijke, als de culturele en historische aspecten van hun leefomgeving, de kern van 'omgevingseducatie', zou wel meer aandacht kunnen krijgen binnen de nme.

5 Neem als doel van nme: 'Mensen in hun individuele, sociale en institutionele rollen inspireren tot het verwerven van eigen verantwoordelijkheid voor de kwaliteit van natuur, landschap en milieu: hier en elders, nu en in de toekomst'.

Het doel van nme is met de formulering van de eerste vier adviezen enigszins gewijzigd ten opzichte van gangbare doelen. Het gaat inmiddels minder om het formuleren van 'bewustwordingsdoelen', 'gedragsdoelen' of 'kennisdoelen' en meer om het inspireren van mensen tot een nieuw soort verantwoordelijkheidsbesef. Dit besef reikt verder dan het onderhouden van de eigen 'achtertuin'. Het gaat om verantwoordelijkheid voor de individuele en collectieve invloed op de ecologische verbanden en 'diensten' in de wereld (zie ook advies 2). Vanuit dit perspectief wil nme bijdragen aan een '*verantwoord mondiaal burgerschap*'. Vanzelfsprekend begint het leerproces nog steeds in die 'achtertuin', via natuurbeleving, natuureducatie en natuuronderwijs. Aan dat pedagogische uitgangspunt van Heimans en Thijsse verandert niets. Terzijde zij opgemerkt dat in de VEN-deelprojecten 'Leerlijnen' en 'Professionalisering' momenteel concrete leerdoelen en competenties voor nme-werkers worden uitgewerkt.

Adviezen om de samenwerking te versterken

6 **Schep voorwaarden voor gerichte, intensieve samenwerking tussen nme-instellingen (en onderwijsinstellingen die zich met nme bezighouden) op lokaal, regionaal, provinciaal en landelijk niveau.**

De strategieën van nme-instellingen op lokaal, regionaal, provinciaal en landelijk niveau lijken niet altijd even duidelijk op elkaar afgestemd. Oorzaken liggen zowel bij het overheidsbeleid als bij de instellingen zelf. Door gezamenlijk te werken kan het educatieve antwoord op maatschappelijke vragen veel effectiever worden gegeven. Op die wijze kunnen ook een betere taakverdeling, expertise-uitwisseling en gezamenlijke beleidsplanning van de grond komen.

7 **Stimuleer de samenwerking tussen beroepskrachten onderling en tussen beroepskrachten en vrijwilligers in de nme; deze kan leiden tot een grotere mate van maatschappelijke herkenbaarheid.**

De infrastructuur van nme in Nederland is, ook in internationaal perspectief, indrukwekkend te noemen. Er zijn, geschat, zo'n 800 beroepskrachten (er zijn wel minder volledige formatieplaatsen) en 20.000 vrijwilligers actief in het werkveld. Dat is uniek in de wereld, in relatie tot het inwoneraantal in Nederland. Het is van het grootste belang deze infrastructuur in de toekomst optimaal te benutten door samenwerking tussen betrokkenen op alle niveaus te stimuleren, gemeenschappelijke projecten, gezamenlijke bijscholing, langlopende activiteiten en door innovatie.

8 **Benadruk dat maatschappelijke sectoren en andere educaties onmisbare partners zijn voor nme in het werken aan een duurzame samenleving.**

Ook de externe samenwerking, met maatschappelijke sectoren en andere educaties, is een nog weinig ontgonnen terrein (zie ook onder punt 4 over 'omgevingseducatie'). Het belang van samenwerking komt voort uit de complexe vraagstukken die in de adviezen 1, 2 en 3 aan de orde werden gesteld. Aanknopingspunten zijn te vinden op de terreinen landbouw, visserij, bos- en natuurbeheer, industrie, bankwezen, handel, verkeer en infrabouw. Wat betreft de samenwerking met educatieve instellingen in de 'omgeving' van nme kan gedacht worden aan ontwikkelingseducatie, cultuureducatie, vredeseducatie, gezondheidseducatie en kunsteducatie. Potentiële medestanders zijn te vinden in het welzijnswerk - opbouwwerk, vormingswerk, wijkgericht werk - en in bibliotheken.

9 **Doe een uitspraak over de behoefte, bij het rijk, aan een centraal aanspreekpunt voor het nme-werkveld en besteed aandacht aan de wijzen waarop die organisatie 'besteltaken' kan uitvoeren.**

Tijdens de raadplegingen werd duidelijk dat nme behoefte heeft aan een brancheorganisatie. Deze organisatie kan fungeren als centraal aanspreekpunt voor de (rijks)overheid wanneer het onderwerpen betreft die het hele werkveld aangaan. De VEN is genoemd als kandidaat om hieraan uitvoering te geven. Realisering van een

brancheorganisatie is primair de verantwoordelijkheid van het veld zelf. Wel kan de overheid uitspreken of zij behoefte heeft aan een dergelijke gesprekspartner. Het is raadzaam bij de discussie over dit onderwerp ook aandacht te besteden aan de zogenaamde ‘besteltaken’. Dat zijn publieke, maatschappelijke taken die een brancheorganisatie op verzoek van de overheid kan uitvoeren.

Adviezen om nme in onderwijs, onderzoek en beleid te harmoniseren

10 Geef een uitwerking van de inhoudelijke basis en het doel van nme in subdoelen, met het oog op inbreng in de gangbare onderwijs-methoden en als uitwerking van de kerndoelen.

Leg daarbij een verband met de onderwijskundige ontwikkelingen zoals het nieuwe competentiegerichte onderwijs.

Onderzoek de mogelijkheden van een regeling voor de structurele stimulering van nme in het onderwijs.

Tracht gemeenten te bewegen het lokale, gesubsidieerde aanbod van nme aan het onderwijs sterker te beoordelen vanuit een eigen gemeentelijke visie op nme.

De nme-instellingen ervaren een inhoudelijk probleem met de kerndoelen in primair en voorgezet onderwijs (zie ook onder punt 1: Adviezen voor de rijksnota nme; algemene opmerkingen). De vaagheid van deze doelen leidt ertoe dat opname van nme in kerndoelen en in onderwijsmethoden nog alle kanten kan opgaan. Concretisering is daarom dringend gewenst; de nota nme zou daartoe een aantal aanzetten moeten geven.

Natuur- en milieueducatie in het Nederlandse onderwijs is de afgelopen jaren beperkt gebleven tot een aanbod dat op individuen is gericht. Ondanks het nme-programma dat de rijksoverheid daarvoor een aantal jaren geleden heeft opgezet, werd weinig gebruik gemaakt van de

mogelijkheid in te spelen op de formele onderwijsontwikkelingen. Tegelijkertijd is merkbaar dat de regering geen duidelijke verantwoordelijkheid neemt voor de inhoud van het onderwijs. Volgens de VEN is dit reden genoeg om te onderzoeken of een structurele stimulering van nme in het onderwijs, als invalshoek voor leren voor duurzame ontwikkeling, kans van slagen heeft.

Lokale nme-initiatieven, buiten maar ook binnen het onderwijs, worden door de lokale politiek vooral beoordeeld op kwantitatieve resultaten, waarbij het gemeentelijk *natuur- en milieubeleid* als richtsnoer fungeert. Er wordt dus niet zozeer gekeken naar de relatie met het gemeentelijke *nme-beleid*, dat overigens vaak niet of nauwelijks aanwezig is; en ook niet naar kwalitatieve onderwijsdoelen. Een gemeentelijke visie op nme is dan ook cruciaal. Een geactualiseerde versie van het boekje 'Werken met standaarden: een perspectief' (IVN, 1999) zou als leidraad kunnen dienen voor een betere evaluatie van nme in het onderwijs dan nu vaak het geval is.

11 Doe een uitspraak over de wenselijkheid - vanuit de overheid gezien - bestaand nme-onderzoek te archiveren en te ontsluiten.

Maak het circuit van nme-onderzoeksplanning transparanter en breder dan nu het geval is.

Onderzoek speelt nog steeds een relatief kleine rol in de strategie en praktijk van nme. Niet alleen is het beschikbare

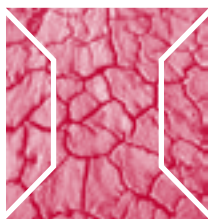
materiaal onvolledig en ongeordend, ook is de vertaling ervan in bruikbare adviezen aan gebruikers weinig tot ontwikkeling gekomen. Nieuw onderzoek op het gebied van nme vindt plaats in opdracht van een kleine groep opdrachtgevers. Het werkveld wordt zelden betrokken bij het proces van agendering, laat staan opdrachtverlening, maar wordt wel geacht het materiaal te gebruiken. De verhouding tussen praktijk en theorie is daardoor uit balans geraakt. Gelukkig kunnen we vaststellen dat de Universiteit Utrecht momenteel een systeem ontwikkelt, dat moet leiden tot elektronische beschikbaarheid van nieuw nme-onderzoek voor iedere geïnteresseerde. In het VEN-deelproject 'Kennis' worden onder meer concrete kennisvragen voor nme geïnteriseerd. Deze activiteiten zijn te beschouwen als een stap in de goede richting om de 'kenniscyclus nme' te sluiten.

12 **Neem het initiatief om, samen met landelijke instellingen, de dialoog over toepassing van beleids-thema's in nme te openen.**

In sommige gevallen heeft de thematiek van nme een relatie met overheidsbeleid. Niet alleen beleid op het gebied van natuur, milieu of duurzaamheid lenen zich daarvoor. Ook op de beleidsterreinen kunst, cultuur, landbouw, water, infrastructuur, verkeer, zorg, burgerschap en integratie kan nme goede diensten bewijzen. De belangrijkste voorwaarden zijn echter acceptatie van doelen, beoogde effecten en werkmethode van leerprocessen. Om die reden is intensief contact van nme-instellingen met het ambtelijke circuit, met bestuurders en met politieke partijen - op

elk niveau - van wezenlijk belang voor een evenwichtige samenhang tussen beleids- en educatieve doelen. Door concrete samenwerking worden de lange-termijneffecten van nme duidelijk voor de overheid. Met deze aanpak zou ook een eind kunnen komen aan de al dertig jaar durende discussie over de (on)wenselijkheid van een instrumentele dan wel emancipatoire benadering van nme.

Adviezen voor nme als bedrijf met idealen

13 Beschrijf in de nota een verantwoordelijkheids- en taakverdeling op het gebied van nme tussen rijk, provincies en gemeenten en sluit daarover een convenant voor de duur van de werking van de nota.

Faciliteer de IVN consulentschappen ten behoeve van extra ondersteuning aan nme-instellingen bij de pogingen van de laatste tot het verwerven van eventuele financiering vanuit het rijk, daar waar de gemeentelijke of provinciale overheid dat niet doet.

Indien deze situatie zich voordoet, geef dan duidelijk aan op welke gronden die financiering kan plaatsvinden en voor welke termijn.

De gezamenlijke overheden in Nederland streven de instandhouding na van een collectief goed dat natuur, landschap en milieu omvat; met het oog op een duurzame kwaliteit ervan. Nme is dan ook te beschouwen als een maatschappelijke taak. Dat vraagt om een vitaal netwerk van instellingen. (zie de adviezen 7 en 11). In een netwerk wordt optimaal gebruik gemaakt van elkaars vaardigheden en expertise. Als netwerk is nme eveneens beter in staat om gesprekspartner te zijn van de diverse partijen waarmee zij samenwerkt. Zoals overheden, andere maatschappelijke instellingen en het onderwijs.

Dit vraagt om een financiering die het mogelijk maakt dat nme-instellingen goed in een netwerk kunnen functioneren. Invoering van een beperkte marktwerking kan een stimulans bieden om de kwaliteit van organisaties, producten en diensten

te vergroten. Maar uiteindelijk heeft de overheid de verantwoordelijkheid er zorg voor te dragen dat die maatschappelijke taak ook kan worden uitgevoerd. Welke overheid wat mogelijk maakt, is een zaak van afstemming en rolverdeling tussen rijk, provincies en gemeenten. Maar dat dient dan ook wel te gebeuren. Het ligt voor de hand, gezien de initiërende rol die het rijk al die jaren heeft gehad, dat zij een voorstel over verantwoordelijkheden en taken voor de drie bestuurslagen in de nota beschrijft. Het ligt verder voor de hand dat, bij instemming, betrokkenen een convenant sluiten voor de duur van de werking van de nota.

Het nme-werkveld als geheel hoort de overheid aan die verantwoordelijkheid te houden en levert strategische of praktische suggesties en ondersteuning om het totaal aan nme-taken vorm te geven. Naast strategische taken (landelijke instellingen) en uitvoerende taken (lokale instellingen) zijn het vooral de IVN consulentschappen die zijn gespecialiseerd in de ondersteuning van nme-instellingen in het algemeen. Het is van het grootste belang voor de continuïteit van nme-producten en -diensten dat de consulentschappen goed blijven functioneren, juist voor de kleinere instellingen. Die garantie ontbreekt momenteel. Indien provincie of gemeente niet tot financiering van zulke (kleine) instellingen in staat of bereid zijn, zouden de laatste een beroep moeten kunnen doen op rijksfinanciering. (Deze dient wel plaats te vinden op basis van duidelijke afspraken over kwaliteit van de instelling, de duur van de voorziening en een beschrijving van de werkzaamheden te bevatten).

Daarmee zou de cyclus tussen strategische beleidsvorming op nme-gebied, ondersteuning, regie en uitvoering voor een deel gerealiseerd kunnen worden. De financiële consequenties daarvan zijn mogelijk groot, de VEN realiseert zich dat. Zij adviseert toch het extra faciliteren van de IVN consulentschappen. Dat is nodig om ze in staat te stellen specifieke (niet financiële) ondersteuning te bieden aan die kleine instellingen bij het verwerven van financiële steun bij het rijk (zie alinea hierboven). De consulentschappen zijn immers de organisaties die 'spin in het nme-web' zijn en krachtige pleitbezorgers voor nme.

Zo kan worden voorkomen dat aan de ene kant de doelstellingen van de overheid met betrekking tot nme een ideële lading hebben en aan de andere kant diezelfde overheid marktwerking voor nme centraal stelt. Dat verhoudt zich bijzonder slecht tot elkaar. In de optiek van VEN is nme, zoals eerder gesteld, te vergelijken met beleidsterreinen als cultuur, volksgezondheid en onderwijs.

14 Stimuleer gemeenten tot het verbinden van kleine nme-instellingen zodat een bundeling van de sterke kanten van deze instellingen het mogelijk maakt te voldoen aan de geformuleerde kwaliteitseisen.

Het is normaal dat een nme-instelling, of dat nu een particuliere instelling of een overheidsdienst is, op basis van haar doelstellingen zakelijk functioneert. Vraaggericht werken, variatie in producten en diensten van hoge kwaliteit zijn in dat geval een vereiste. Daarvoor zijn goed opgeleide medewerkers nodig met relevante competenties en een management en organisatie die zijn toegesneden

op de taken en functies van de instelling.⁵ In veel gevallen kan aan zulke kwaliteitseisen niet of onvoldoende worden voldaan, bijvoorbeeld door de geringe capaciteit van een instelling. Om die hoge kwaliteit toch te kunnen leveren, is het denkbaar dat de werkzaamheden van kleine instellingen (met behoud van hun eigen identiteit!) op elkaar worden afgestemd om de eigen, specifieke expertise te kunnen handhaven. In het VEN-deelproject 'Kwaliteit' wordt aan concrete kwaliteitsvragen voor nme-organisaties gewerkt.

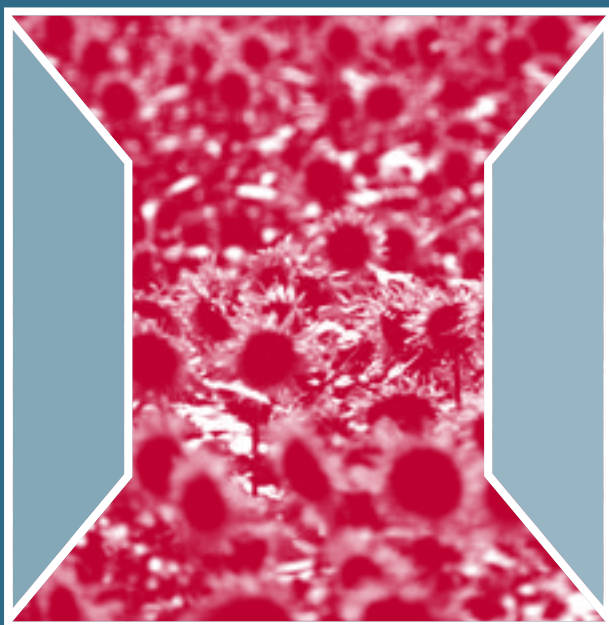
15 Formuleer op hoofdlijnen een aantal meerjarige programma's voor nme.

Vastgesteld is dat de huidige, door de rijksoverheid opgelegde concurrentie tussen projectaanvragers in het nme-werkveld, kwalitatief niets oplevert, sectoralisme versterkt en verlamd werkt op de vernieuwing van nme. Meerjarige programma's over complexe vraagstukken die juist samenhang stimuleren, leiden naar verwachting tot bevredigender resultaten. De intensieve in- en externe samenwerking die bij dergelijke beleidsprogramma's aan de orde is, biedt inhoudelijk en qua overheadkosten meer perspectief. Voor alle duidelijkheid zij opgemerkt dat zulke programma's geen getenderde subsidieprogramma's zouden moeten zijn. Ze hebben bij voorkeur het karakter van opdrachten. Hoe een dergelijke financieringssysteem kan worden ingericht behoeft nadere verkenning. Het is inmiddels wel geaccepteerd dat nme-instellingen via een tweede of derde geldstroom opdrachten buiten de overheid uitvoeren om hun begroting sluitend te maken. Bijvoorbeeld in opdracht van particulieren, scholen of het bedrijfsleven.

Bijlage 1.

Achtergronden bij de adviezen

Dit onderdeel is een globale weergave van hetgeen is besproken tijdens de raadplegingen; op grond daarvan zijn de adviezen geformuleerd.

Waar nme in 2010 voor staat: ambities

Nme staat voor het bijdragen aan een duurzame samenleving, vanuit een ecologisch perspectief, door middel van het organiseren van leerprocessen. Zij geeft daarmee invulling aan een belangrijk deel van de 'p van planet' in het concept van duurzame ontwikkeling. Nme is dus niet identiek aan 'leren voor duurzame ontwikkeling', maar heeft een eigen identiteit als 'katalysator voor duurzame ontwikkeling'.

Samenhang

Nme omvat een stelsel van samenhangende educatieve activiteiten, dat mensen bewust maakt van hun invloed op het eigen en andermans leefklimaat, nu en in de toekomst. Daarmee levert nme een bijdrage aan de oplossing van grote maatschappelijke vraagstukken via formele en non-formele leerprocessen. Opdrachtgevers zullen er overigens begrip voor (moeten) hebben dat leerprocessen lang (kunnen) duren en dat hun effecten op de korte termijn dus niet altijd duidelijk zichtbaar zijn.

Nme hoort het karakter te hebben van een 'publieke ontmoetingsplaats' waar mensen elkaar kunnen treffen. Fysiek, bijvoorbeeld bij de IVN-consulentschappen, of virtueel op internet. Zo'n ontmoetingsplaats is niet alleen bedoeld voor de eigen kring, maar moet ook een punt zijn waar politici, ambtenaren en andere educatieve instellingen graag komen en waar evenementen worden georganiseerd: een 'kathedraal in het landschap'. Nme moet zichtbaar zijn in de samenleving als geheel, zeker in maatschappelijke processen, onderwijs en overheidsbeleid. Als de koers van nme meebeweegt met de veranderingen in de maatschappij, zal ze als een vanzelfsprekend gegeven worden ervaren. Tijdens een van de raadplegingen werd het doel van nme treffend verwoord: *'Mensen in hun*

individuele, sociale en institutionele rollen inspireren tot het verwerven van eigen verantwoordelijkheid voor de kwaliteit van natuur, landschap en milieu: hier en elders, nu en in de toekomst.'

De identiteit van nme

In artikel 21 van de Grondwet valt te lezen dat *'De zorg van de overheid is gericht op de bewoonbaarheid van het land en de bescherming en verbetering van het leefmilieu'*. Nme is een grondrecht voor iedereen, als uitvloeisel van de, voor de overheid, grondwettelijke taak tot zorg voor natuur en milieu. Daaruit vloeit voort dat nme een middel is om de plaats van de mens in zijn leefmilieu te helpen bepalen. Die plaats is soms, op het eerste oog, weinig herkenbaar maar wel onmiskenbaar. Mensen zijn deel van de grote ecologische kringlopen en processen en ook van hun geschiedenis en hun cultuur. Er is daarom wel gesuggereerd de term 'nme' te vervangen door 'omgevingseducatie'.

Ontwikkeling van identiteit

Nme berust op pedagogisch-didactische beginselen en probeert op diverse educatieve wijzen haar doelen te verwezenlijken. Die werkwijzen en methoden hebben zich in de loop der jaren ontwikkeld. Ten tijde van de grote nme-congressen zoals die in

Tbilisi in 1977, werden reeds algemene doelen van nme geformuleerd die - met enige redactionele aanpassing - nu niet zouden misstaan. Wel is het zo dat in het verleden kennisoverdracht, attitudevorming en gedragswijziging als *specifieke* doelen centraal stonden. Nu worden doelen vaker geformuleerd in termen als het *'nemen van verantwoordelijkheid voor het eigen handelen'*.

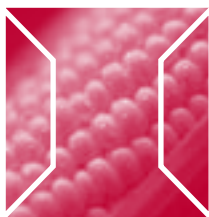
Ook de werkwijzen zijn veranderd. Top-down kennisoverdracht is vervangen door dialoog, (waarden)communicatie, participatie in non-formeel leren, probleemgestuurd leren en het leren in het 'studiehuis'. Ook veranderde de inhoud van nme. Ging het vroeger vooral om plant, dier, landschap, natuur en mens als tamelijk gescheiden onderwerpen, momenteel doen heel andere begrippen opgeld: men spreekt nu in termen van ecosystemen, biodiversiteit en ecologische diensten in relatie tot menselijk handelen. De Millennium Ecosystem Assessment (UNEP, 2005) is een voorbeeld van het nieuwe 'systeemdenken' in de ecologie waarin een expliciete rol voor de mens is weggelegd.

Ecologisch perspectief

Die veranderingen in ecologische terminologie leiden ertoe dat de nme zich meer vanuit een 'ecologisch perspectief' op maatschappelijke veranderingen en ontwikkelingen richt. De focus op ecologische kennis als zodanig is daarmee verruimd. Door bij dergelijke ontwikkelingen aan te sluiten, zal nme herkenbaar blijven en een eigen niche bezetten, die als actueel, effectief en politiek-maatschappelijk relevant zal worden ervaren. Dat neemt overigens niet weg dat de klassieke basis van nme

zal blijven bestaan uit natuuroriëntatie, natuurbeleving en dergelijke. Of, zoals duidelijk gesteld tijdens de raadplegingen, nme begint meestal bij het kleine, overzichtelijke 'hier en nu' en bij de beleving van de natuur.

Hoe nme haar ambities kan realiseren: kansen

De uitgesproken ambitie om 'bij te dragen aan de oplossing van grote maatschappelijke vraagstukken via leerprocessen' is niet eenvoudig te verwezenlijken. Naleving ervan heeft immers consequenties voor de onderwerpen die worden aangesneden, voor diegenen met wie wordt samengewerkt, voor de visie op doelgroepen, voor de werkwijzen die worden ontwikkeld en voor de resultaten die worden bereikt. Ambities vinden kansen en knelpunten op hun weg. Opvallend is dat de deelnemers in het algemeen veel meer kansen zien voor nme dan knelpunten.

Op basis van de respons van de deelnemers aan de raadplegingen kunnen vijf verschillende kansen worden geïdentificeerd: aansluiten bij actuele maatschappelijke thema's; samenwerking binnen en buiten nme verbeteren; financieringsvormen uitbreiden; maatschappelijke en politieke verankering versterken; profilering en pr benutten. Hieronder volgt een toelichting op deze kansen.

Aansluiten bij actuele maatschappelijke thema's

Een 'grensoverstijgend', actueel maatschappelijk thema dat steeds weer in de discussie terugkeert, is duurzaamheid. Vaak wordt het begrip uitgesplitst naar deelthema's als duurzaam bouwen, duurzaam toerisme, maatschappelijk verantwoord ondernemen, duurzaam waterbeheer, gebiedsgericht beleid, stadsvernieuwing en plattelandontwikkeling. Ook ziet men mogelijkheden om het concept 'duurzaamheid' te vertalen naar educatie en onderwijs, bijvoorbeeld vanuit actuele vraagstukken met betrekking tot klimaatveranderingen, energiegebruik, natuurrampen, en het uitsterven van soorten. Ook kan duurzaamheid geïntegreerd worden in recente onderwijskundige

en maatschappelijke ontwikkelingen zoals de brede school, 'een leven lang leren', 'leren omgaan met verantwoordelijkheid', 'de verantwoordelijke burger' en 'de lerende organisatie'.

Samenwerking binnen het werkveld nme

Deze zienswijze leidt tot een grotere behoefte aan samenwerking. Overigens worden ook schaal en grootte van de instellingen als argumenten voor samenwerking genoemd. De samenwerking kan zich toespitsen op instellingen binnen het nme-werkveld, maar kan ook gericht zijn op overheden, het bedrijfsleven, educatieve instellingen in andere sectoren en op organisaties voor internationale samenwerking.

Binnen het nme-werkveld zelf lijkt samenwerking vooral te worden gezien als een werkwijze om ervaringen en expertise uit te wisselen in concrete projecten. Een voorbeeld kan dit verduidelijken. In het noorden van het land is door samenwerking van de drie IVN-consulentschappen een taakverdeling en uitwisseling tussen medewerkers ontstaan. De aanpak wordt door

de betrokkenen ervaren als een efficiënte manier om gecompliceerde projecten uit te voeren. Een ander voorbeeld is *'poolvorming'* tussen nme-centra om gezamenlijk projecten aan te pakken. Het gaat dan om samenwerking tussen medewerkers met inhoudelijke, bestuurlijke of doelgroepexpertise. De autonomie van de instellingen staat hierbij nadrukkelijk niet ter discussie. Ook blijkt er behoefte aan samenwerking te bestaan tussen instellingen in de 'kern' en in de 'schil' van het nme-netwerk. Instellingen in de 'schil' hebben nme als deeltaak binnen een breder pakket. Voorbeelden zijn planten- en dierentuinen, bezoekerscentra, musea, heemtuinen en natuurbeherende organisaties. ZON, GOS en diverse andere overlegorganen zijn voorbeelden van provinciale of regionale samenwerking. Een samenwerkingsmodel op lokaal niveau ontbreekt helaas nog. Een andere vorm van gewenste samenwerking is die tussen beroepskrachten en vrijwilligers in de nme. Vrijwilligers zijn niet alleen te vinden in de ongeveer 175 afdelingen van het IVN (met zo'n 17.000 leden) maar ook - buiten het IVN - bij allerlei soorten nme-instellingen en -organisaties op lokaal of regionaal niveau. Die categorie vrijwilligers is dermate omvangrijk en productief dat een samenwerkingsverband met de beroepskrachten voor de hand ligt. Maar ook hier is de praktijk anders. Vrijwilligers en beroepskrachten in de nme hebben weinig of geen gemeenschappelijke planning, output of expertise-uitwisseling. Zoals eerder opgemerkt, bestaat in Nederland een omvangrijke nme-infrastructuur, ook wel het 'buisenframe' genoemd. Algemeen is men van oordeel dat de samenwerking binnen nme verbetert als deze structuur

vaker wordt benut om partners binnen het werkveld te zoeken.

Samenwerking met de overheid

De noodzaak van samenwerking met de overheid wordt breed gevoeld. Particuliere nme-instellingen hebben in het algemeen geen behoefte om een *'verlengstuk'* van de overheid te zijn, laat staan dat men *'uitvoerder'* van haar beleid zou willen worden. Maar in het oppakken van actuele thema's van de overheid ziet men geen probleem. Van belang is dat men de tijd krijgt om leerprocessen op te zetten en uit te voeren. Daarbij moet rekening worden gehouden met het gegeven dat de precieze effecten van die leerprocessen niet altijd even gemakkelijk in meetbare (beleids)termen kunnen worden omgezet en dat de leerdoelen andere kunnen zijn dan de overheid met haar eigen beleid voor ogen staat.

Als aan die voorwaarden wordt voldaan, zijn er nog maar weinig belemmeringen om met de (lokale) overheid samen te werken. Die samenwerking kan zich bijvoorbeeld uiten in het aanbrengen van educatieve hoofdstukken in beleidsstukken, in het bijdragen aan beleid in andere sectoren of in het bijeenbrengen van diverse beleidssectoren om de gemeenschappelijke potenties van educatie te verduidelijken. Uit de raadplegingen blijkt dat lokale particuliere nme-instellingen regelmatig te hulp schieten om het lokale nme-beleid van de overheid vorm te geven.

De meeste nme-diensten en -centra zijn echter deel van het gemeentelijke apparaat zelf. Daar speelt het al dan niet verlengstuk of uitvoerder zijn geen rol.

Men is gewoon deel van het beleid. Wat wel duidelijk wordt, is dat zo'n dienst nogal eens geïsoleerd staat in de totaliteit van de gemeentelijke beleidsvorming. De roep om verankering van nme in lokaal overheidsbeleid is dan ook groot. De kans voor nme om zich te profileren is dus ruim voorhanden. Al zullen bij de opdrachtgevers naast beleidsmatige wensen en financiële behoeften ook politieke prioriteiten een belangrijke rol spelen. Ook voor de diensten die onder een overheidsinstelling vallen, geldt dat men een eigen beleid wil voeren, gebaseerd op het inhoudelijke overheidsbeleid.

Het is duidelijk dat velen behoefte hebben aan een zelfstandige, bedrijfsmatig werkende dienst, waar de inhoud centraal staat. Om dat te bereiken zijn er verschillende suggesties gedaan. Te denken valt aan een thematische koppeling van overheidspunten met nme in leerprocessen. Of aan het bewust organiseren en begeleiden van dialoog en participatie in de vorm van leerprocessen die moeten doorwerken tot in de haarvaten van de maatschappij. Ook partnerschappen met ambtenaren, bestuurders en politieke partijen, die herkenbaarheid en output voor hun eigen beleid opleveren, zijn bruikbaar voor dit doel. Zo kunnen beide partijen zich profileren. Als laatste is er de suggestie gedaan om zinloze concurrentie tussen organisaties af te schaffen en in plaats daarvan een functionele samenwerking tussen educatieve partners op te zetten. Het is dan wel aan de gemeente om die samenwerking tussen betrokkenen te stimuleren en te faciliteren, leidend tot activiteiten die doelgerichte resultaten opleveren.

Samenwerking met het bedrijfsleven

Een soortgelijke redenering lijkt op te gaan voor samenwerking met het bedrijfsleven, hoewel dat minder gemeengoed is dan de samenwerking met de overheid. Soms weten nme-dienst en bedrijfsleven elkaar inhoudelijk te vinden, op grond waarvan een (financiële) overeenkomst wordt gesloten. In veel gevallen lijkt een voorwaarde te zijn dat het bedrijfsleven zich verre houdt van bemoeienis met de wijzen waarop educatie als proces wordt opgezet. Een enkele keer blijkt dat men samen met het bedrijfsleven de inhoud van het educatieve traject bepaalt.

Samenwerking met andere educaties

Samenwerking met andere educaties is een veel genoemd onderwerp. Zeker wanneer het gaat om verbinding van natuur-, milieu- of duurzaamheidsthema's met onderwerpen zoals genoemd aan het begin van dit hoofdstuk, heeft men in kringen van nme behoefte aan samenwerking. Maar ook het gezamenlijk benaderen van doelgroepen is een reden om de krachten te willen bundelen, evenals het leveren van gezamenlijke producten en diensten: *'bevordering van strategische samenwerking en alliantievorming'*. Ontwikkelingseducatie, kunsteducatie, gezondheidseducatie en erfgoededucatie zijn enkele mogelijkheden uit het ruime scala dat voorhanden is. Men schrikt niet meer terug voor het aanpakken van complexe vraagstukken indien men een beroep kan doen op expertise uit andere educatieve sectoren. De grootste hindernis lijkt nog te zijn dat de diverse educaties verschillende 'talen' hanteren en dat de eigen (sectorale) doelen niet altijd aansluiten bij die van de andere educa-

tie. Het werkveld wil graag meedoen aan landelijke campagnes die door verschillende organisaties worden opgezet, of dat nu nme-organisaties zijn of niet. Ook om die reden is er behoefte om in de toekomst meer in *'multidisciplinaire teams'* samen te werken. Tenslotte zijn er instellingen die al deze vormen van samenwerking inzetten als strategieontwikkeling op de (middel)lange termijn. In de praktijk blijkt dat dit een goede manier is om maatschappelijke en politieke verankering van nme te bewerkstelligen.

Internationale samenwerking

Met regelmaat duikt het thema internationalisering op. Het IVN hanteert een driedeling om nme in een internationale context te begrijpen:

1. Internationale samenwerking, met individuele landen en instellingen of in multilateraal verband zoals EU en IUCN.
2. Samenwerking met allochtone instellingen in Nederland, om kennis over landen van herkomst te gebruiken voor educatieve projecten in die landen.
3. Mondialisering van de thematiek van nme, waarmee een uitwerking van het hier/daar- en nu/later-principe wordt bedoeld.

Er zijn verschillende mogelijkheden om internationalisering vorm te geven. Via bestaande structuren op Europees en mondiaal niveau, door de aanwezigheid van allerlei vormen van (Europese) financiering en door de zich ontwikkelende behoefte aan samenwerking, overal in de wereld.

Financieringsvormen

De financiering van werkzaamheden in de nme is een punt van grote zorg waar ver-

schillend over gedacht wordt. Aan de ene kant zijn er instellingen die geen probleem hebben met het niet of nauwelijks aanwezig zijn van niet-structurele gelden, andere hebben daaraan juist wel behoefte. Wat men gemeenschappelijk lijkt te hebben, is het inzicht dat het verdienen van gelden naast een eventueel subsidiërende overheid geen probleem (meer) is. Deze ontwikkeling wordt gezien als een grote kans voor een zekere mate van financiële zelfstandiging. Dat gebeurt op velerlei manieren, van het verhuren van parkeerplaatsen en ruimten op het eigen terrein tot aan het betaald inzetten van eigen expertise voor derden.

De systematiek van eenjarige projecten die bij de overheid op alle niveaus is ingevoerd, is onderwerp van unanieme kritiek. Niet alleen moet men onevenredig veel tijd investeren in het maken van projectvoorstellen, men komt bij de beoordeling ervan regelmatig concurrenten tegen die men liever als collega ziet. Met als gevolg een *'oneigenlijke concurrentie'*. Een ander punt van kritiek betreft de geringe flexibiliteit die bij de uitvoering is toegestaan. Dit, gevoegd bij de als rigide ervaren 'afrekencultuur' bij de overheid, leidt tot een professionele klimaat dat noch tot kwaliteitsverbetering, noch tot samenwerking, noch tot goede doorwerking van projecten leidt. Zeer stellig is men daarom in de opvatting dat aan de volgende voorwaarden moet worden voldaan om de kans op 'normale' werkverhoudingen te vergroten:

- opzet van meerjarige projecten of bredere programma's die als *'basisvangnet'* fungeren.
- geen oneigenlijke concurrentie meer

maar samenwerking in multidisciplinaire projectteams.

- ontwikkeling van financieringsmechanismen waarbij de overheid uitgaat van het principe dat eerst geïnvesteerd wordt om maatschappelijke steun te verwerven voor de hoofdlijnen van beleid, voordat handhaving (technisch/juridisch/financieel instrumentarium) wordt ingevoerd.
- een variant op dit laatste punt is dat overheidsfinanciering voor nme plaatsvindt als substituut voor ander instrumentarium.

In de volgende paragraaf wordt aandacht besteed aan concrete uitspraken over de financieringspraktijk van nme.

Verankering

De maatschappelijke en politieke verankering die men nastreeft, heeft nog een aantal kanten. Zo wordt betwijfeld of het benaderen van bestuurders en politici de enige weg voor nme zou moeten zijn. De behoefte bestaat om de programma's van politieke partijen te beïnvloeden, op lokaal niveau maar ook landelijk, bijvoorbeeld via fractiemedewerkers. De kennis die men heeft van publieke wensen en waarden zou daarbij de basis moeten zijn. Men wil geen buitenstaander zijn door alleen maar 'nme-boodschappen' af te geven, maar wenst te investeren in de doelen die de samenleving zichzelf via die politieke partijen stelt (zie ook de aansluiting bij actuele thema's hierboven). Ook zien sommigen een rol voor de waterschappen weggelegd.

Zichtbaarheid

Er is grote behoefte aan zichtbaarheid van resultaten en aan profilering. Als reden waarom deze aspecten vaak onontwikkeld

zijn gebleven bij de nme-instellingen, wordt gebrek aan middelen genoemd. Ook valt te beluisteren dat men nme-resultaten wil wegstoppen om niet 'ontdekt' te worden door een bezuinigende overheid. Velen beschouwen dit overigens als de '*slechtst denkbare strategie*' om nme vooruit te helpen. Onbekend maakt onbemind. Ook in gevallen waarin verwachte resultaten mogelijk niet meteen herkenbaar zijn voor een opdrachtgever moet daarover op voorhand duidelijkheid worden gegeven.

Om andere vormen van publiciteit en pr in te schakelen worden verschillende mogelijkheden genoemd. Er wordt bijvoorbeeld gedacht aan een sterkere inzet van media, idolen, bestuurders en bekende Nederlanders om aansluiting te vinden bij maatschappelijke 'trekkers'.

Ook wordt naar voren gebracht dat er vele op het publiek gerichte voorzieningen zijn, die gestimuleerd kunnen worden om vormen van nme te ontwikkelen, waaronder bibliotheken, wijkcentra, volkshogescholen en volksuniversiteiten. Nme-instellingen zouden daarop kunnen inzetten, waardoor de reikwijdte van nme wordt vergroot en er meer maatschappelijke publiciteit kan worden verkregen.

Hoe nme haar ambities kan realiseren: knelpunten

Knelpunten zijn vaak geformuleerd in termen die de huidige situatie beschrijven, in tegenstelling tot kansen, die toekomstwensen of voornemens lijken. Het is de vraag hoe die kansen worden 'opgepakt', zeker als knelpunten een soort machteloosheid uitdrukken. Opmerkelijk genoeg komen de signaleerde knelpunten in min of meer dezelfde termen naar voren als de uitgesproken kansen.

Onbehagen

De maatschappelijke werkelijkheid wordt soms ervaren als een gegeven waarin men weinig of geen verandering kan aanbrengen of waarbij men zich niet kan aansluiten. Zo valt te beluisteren dat 'milieu' geen apart onderwerp meer is en dat het accent naar het cultureel erfgoed is verlegd. Volgens sommigen staat deze ontwikkeling vernieuwing in de weg. Ook wordt opgemerkt dat veel aandacht uitgaat naar leren voor duurzame ontwikkeling en weinig naar nme. De druk om te consumeren neemt toe, evenals individualisering en opportunisme van de bevolking. Deze ontwikkelingen zouden leiden tot verminderde sociale betrokkenheid, gebiedsprojecten waarin nme geen rol speelt, een 'vernaauwd curriculum', weinig interesse voor nme bij OCW, belemmerende veiligheidseisen in het onderwijs en concurrentie met het bedrijfsleven. Ook het gebrek aan samenwerking ligt velen zwaar op de maag. Opmerkingen over oude referentiekaders, hokjesdenken, visies op nme die onvoldoende gedeeld worden, gebrek aan regie van provinciale en landelijke overheden, versnippering, scheve machtsverhoudingen, te weinig manoeuvreerruimte door politieke druk, de onvoldoende kritische massa van nme als geheel, het ontbreken van een vakopleiding en nascholing voor nme, en de veel

te kleine schaal waarop lokale centra en diensten vaak werken, maken duidelijk dat verschillende knelpunten verwezenlijking van de ambities in de weg staan.

Subsidiesystematiek

Wat de financiering van nme betreft, is hierboven al het nodige naar voren gebracht. Een punt dat nog onbelicht bleef, is kritiek op de structuur aan de hand waarvan de rijksoverheid momenteel begrotingen maakt en verantwoordt: VBTB ('Van beleidsbegroting tot beleidsverantwoording'). Velen voelen zich onder druk gezet door het criterium van resultaatgerichtheid en door de noodzaak voortdurend rekenschap af te leggen, terwijl richting en ruimte het onderspit delven. Anders dan het 4R-en model van het Sociaal en Cultureel Planbureau voorstelt – in dit model is zowel aandacht voor richting en ruimte als voor resultaat en rekenschap – gaat bedrijfsmatig denken bij de overheid nogal eens voor inhoudelijke prestaties. Daar zit het nme-werkveld niet op te wachten. De systematiek heeft tot gevolg dat structurele subsidies worden afgeschaft. Daarvoor in de plaats worden 'ineens' vele kleinschalige projecten gefinancierd. In het voorgaande, onder 'Kansen', is al aan de orde geweest welke bezwaren daaraan kleven. Er worden echter ook andere geluiden vernomen:

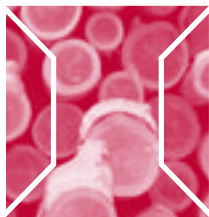

‘Jammer, of je dat nu leuk vindt of niet, maar het is nu eenmaal de realiteit.’

Integraal beleid

Velen ervaren het feit dat nme geen kerntaak van de gemeente is, als een groot hiaat in de beleidsstructuur. Het rijk en de provincies maken nme al jaren tot hun eigen beleidsterrein. Zij financieren innovaties, onderzoek, samenwerking en evaluaties. Door het ontbreken van beleidsmatige betrokkenheid bij veel gemeenten stopt vervolgens de doorwerking van al die maatregelen in de uitvoering. Er zijn enkele tientallen gemeenten waar het wel goed is geregeld, maar als nme inderdaad als een grondrecht van de Nederlanders kan worden beschouwd, dan ligt hier een groot dilemma. De ministeries die beleidsverantwoordelijk zijn voor het formele en het non-formele onderwijs, zouden zich dit moeten aantrekken, zo is de opvatting van velen.

Hoe nme zich kan positioneren: keuzen

In het voorgaande is een groot aantal visies en opvattingen van deelnemers aan de raadplegingen verwoord. Dat heeft nogal wat ideeën opgeleverd voor de wijzen waarop men nme in Nederland wil versterken, zichtbaarder maken, vernieuwen en verankeren. Ziet men aan de ene kant kansen, aan de andere kant zijn er ook twijfels aan de eigen reikwijdte of invloed. Toch is er nieuw elan, na jaren van aandacht voor bedrijfsvoering, projectmatig werken en professionalisering. Daar wil men nu een nieuwe balans in aanbrengen: in het dagelijkse werk moet de kern van nme weer de overhand krijgen.

Doelgroepen

Nme werkt voor alle denkbare doelgroepen, maar is selectief als het erom gaat te bepalen aan wie zij prioriteit geeft. Immers, als nme claimt mee te werken aan de oplossing van grote maatschappelijke vraagstukken, dan is de keus van doelgroepen niet vrijblijvend. Dan moet worden gezocht naar diegenen die 'deel van het probleem zijn', aan de oplossing kunnen bijdragen, op invloedrijke posities zitten, of die zelf een educatieve of onderwijsstaak hebben. 'Van parochie naar samenleving' was een treffende uitspraak.

Dat laat onverlet dat er 'nme-situaties' zijn, die een incidenteel karakter hebben. Zoals in musea, bezoekerscentra, planten- en dierentuinen of excursies, waar de ontmoeting van het publiek met hetgeen de instelling wil vertellen, veelal van korte duur is. Daar kan men niet overkort dezelfde didactische principes hanteren als in een langduriger (schoolse) situatie. Bovendien hebben bezoekers vaak een recreatief, ontspanning zoekend doel voor ogen. Dat vraagt van nme een aanpassing aan de situatie.

Een breed gewaardeerde sociologische theorie leert dat maatschappelijke veranderingen pas tot stand komen wanneer doelgroepenkeuzen worden gemaakt die

niet alleen uitgaan van het individu als zodanig, maar ook van diens hoedanigheid als deel van sociale gemeenschappen en als deel van maatschappelijke instituties. Dit houdt bijvoorbeeld in dat het weinig zin heeft om een boer de voordelen te laten zien van biologische landbouw als zijn sociale omgeving (partner, burens, vrienden, discussiegroep over landbouw, collega's) en de instellingen waarvan hij afhankelijk is (bank, agrarische industrie, overheid, onderzoek, voorlichting, supermarkt en consumentenorganisaties) niet in dezelfde richting denken.

Leren voor duurzame ontwikkeling

Er lijkt grote behoefte te zijn aan het nader definiëren en positioneren van nme ten opzichte van leren voor duurzaamheid en ten opzichte van andere educaties. Daaruit zou een basisvisie op de nme kunnen ontstaan. Mogelijk kan het VEN-project over 'leerlijnen in de nme' daarbij behulpzaam zijn. In die opdracht is gevraagd om maatschappelijke vraagstukken die tot nog toe gescheiden worden opgepakt, beleidsmatig en educatief te verbinden. Het thema energie/water/biodiversiteit/klimaat is een voorbeeld van zo'n complexe vraagstelling die om een samenhangende benadering vraagt. Dit thema is ook een voorbeeld

van het zogenaamde 'systeemdenken' dat momenteel sterk in de belangstelling staat, maar nog te weinig in de nme wordt toegepast.

Deze inhoudelijke ambitie moet niet worden opgevat als een pleidooi om de basis van nme - natuurbeleving, 'ecologische basisvorming' of betrokkenheid bij de natuur in de eigen omgeving - te verwaarlozen. Velen vinden juist dat door deze 'traditionele' aanpak een basis wordt gelegd die een opening biedt voor meer 'geavanceerde' vragen zoals hierboven. 'Hier en nu' als opstap naar 'daar en later'. Ook wordt geconstateerd dat projecten beter kunnen worden opgezet vanuit '*respect voor de doelgroep dan vanuit (voor)oordelen van de aanbieder*'.

Schaalvergroting

Geen ambities zonder consequenties. Wil men inderdaad voor diverse doelgroepen zo'n complexe aanpak realiseren, dan is een groter bereik en een grotere slagkracht nodig. Nme kan het beste aan schaalvergroting werken op lokaal niveau, zo is de inschatting. Niet alleen in specifieke gevallen door het opzetten van grotere, regionale organisaties (eventueel zelfs fusies) maar vooral door uitwisseling van deskundigheid en krachtiger samenwerking in - ook minder voor de hand liggende - allianties. Het is zinnig om aansluiting te zoeken bij andere educatieve en maatschappelijke instellingen zoals musea, organen voor wijkopbouw, kinderboerderijen, vrijwilligers, volkshogescholen en universiteiten. Ook kan er gedacht worden aan het educatief vertalen van gebiedsgerichte ontwikkeling op regionaal niveau. Een trefende uitspraak kan deze aanpak verduide-

lijken: 'Groot worden door klein te blijven.' Daarbij is het niet de bedoeling om kleine organisaties samen te voegen, maar om van nme weer één landelijke 'beweging' te maken met goed functionerende, breed georiënteerde 'haarvaten'. Dit zou een proces van 'zelfbewuste zelforganisatie' moeten zijn, aldus de geraadpleegden.

Brancheorganisatie

Om het voorgaande - en de gewenste belangenbehartiging - mogelijk te maken, moet er een brancheorganisatie komen die de zaak oppakt. Het nme-werkveld moet daar overigens zelf ook in investeren, is de opvatting. De VEN is herhaaldelijk genoemd om op dit punt initiatieven te ontplooiën. De onderwerpen die worden aangedragen, lopen uiteen van de opzet van een kwaliteitssysteem voor nme tot het bevorderen van distributie en doorwerking van succesprojecten. Ook het bedenken van alternatieven voor overheidsfinanciering, het richting geven aan onderzoek en het meehelpen bij de ontwikkeling van een vakopleiding nme worden gezien als taken van een brancheorganisatie. Nme kan op die manier een '*cruciale rol spelen in de uitvoering van overheidsbeleid*', zoals burgers dat waarnemen in bijvoorbeeld interactieve beleidsvorming. (Zie onder 'Kansen' de voorwaarden waaraan voor samenwerking met de overheid voldaan moet worden.) Ook is het denkbaar dat de overheid haar eigen inhoudelijke beleid versterkt door opname van educatief (sociaal) instrumentarium. Dat zou gezien kunnen worden als het logische gevolg van de ook genoemde '*educatieve effectrapportage*' van beleid. De haalbaarheid van een aantal wensen wordt reeds in projecten van de VEN onderzocht.

Verwachtingen ten aanzien van de overheid

Het begrip 'overheid' en wat de deelnemers daarvan verwachten, kan op diverse manieren ingevuld worden. Zo is er een rol- en taakonderscheid op de verschillende bestuurlijke niveaus. Die overheidsrollen en -taken worden niet bepaald door de 'vraag naar nme' maar door de gangbare opvattingen in dit land over de verantwoordelijkheden van particuliere en publieksinstellingen enerzijds en die van de overheid anderzijds. De vraag is daarom in hoeverre er flexibiliteit zit in de opvattingen over die rollen en taken. Daarnaast vormt de financiering van nme een belangrijk punt als het gaat om verwachtingen ten aanzien van de overheid.

Nme als grondrecht

Eerder zijn uitspraken als 'nme is een grondrecht' en 'nme is helaas geen kerntaak van de gemeente' naar voren gehaald. Er is gesuggereerd die twee uitgangspunten in lijn met elkaar te brengen, zodat structurele (basis)financiering van nme door de overheid - op alle niveaus - wordt gegarandeerd.

Hoe nme kan worden gefinancierd is een belangrijk onderdeel van de discussies geweest, zoals in de geschetste achtergronden duidelijk wordt.

1. Vele geraadpleegden vinden dat de gezamenlijke overheden zich garant zouden moeten stellen voor een 'minimumaanbod nme' aan de Nederlandse samenleving, het eerder genoemde basisvangnet. Dit kan direct door 'vouchers' aan burgers te verstrekken, of indirect door ervoor te zorgen dat instellingen het minimumaanbod omzetten in nme-activiteiten.
2. De financiering is vooral projectgericht: een subsidie voor exploitatie wordt alleen bij wijze van uitzondering verstrekt. Het nme-werkveld ziet dit graag anders. Concurrentie bij opdrachtvererving leidt op geen enkele wijze tot kwaliteitsverbetering, maar alleen tot het eindeloos

indienen van weer nieuwe projecten in de hoop dat in ieder geval een van de aanvragen wordt gehonoreerd. Er is behoefte aan taakverdeling en samenwerking tussen de organisaties.

3. Er dient een vorm van financiering te komen die preventief werkt. Nme draagt bij aan maatschappelijke steun voor de hoofdlijnen van natuur- en milieubeleid van de overheid. Zo helpt nme voorkomen, lang voordat handhaving aan de orde is.

Lokale overheid

Van de lokale overheid verwachten de deelnemers dat een structurele basisfinanciering voor lokale nme-instellingen wordt gerealiseerd. Zo'n basisfinanciering zou ertoe moeten leiden dat de onevenredige investering in projectvoorstellen (zie hierboven) wordt teruggedrongen ten gunste van het uitvoeren van meer permanente activiteiten. Deze kunnen, zo is eerder gesteld, een duidelijke relatie hebben met het beleid van de gemeente.

Daarnaast verwachten deelnemers dat de lokale overheid de samenwerking en het gezamenlijke optreden van educatieve partijen faciliteert dan wel de voorwaar-

den daarvoor creëert. Zo kan een brede, eenduidige programmering van nme voor diverse doelgroepen op lokaal niveau gerealiseerd worden. Anderen menen dat financiering voor nme ook gedeeltelijk uit andere bronnen kan komen: het bedrijfsleven, fondsen, eigen diensten en producten. Lokale omstandigheden, de aard van het eventueel aanwezige nme-centrum en de schaalgrootte van de gemeente bepalen welke financieringsvormen het meest passend zijn.

Provinciale overheid

Van de provinciale overheid wordt verlangd dat zij via haar gebiedsbeleid de verstaalslag maakt van lokaal initiatief naar regionale samenwerking en organisatieontwikkeling. Vooral wordt verwacht dat - niet-levensvatbare - kleinschaligheid door provinciale activiteiten wordt omgezet in regionaal nme-beleid. Maar het initiatief hoort bij de gemeenten te liggen. Daarom ziet men het ook als een taak van de provincie om gemeenten die weinig of geen interesse hebben voor nme(-beleid), te doordringen van het nut daarvan.

Landelijke overheid

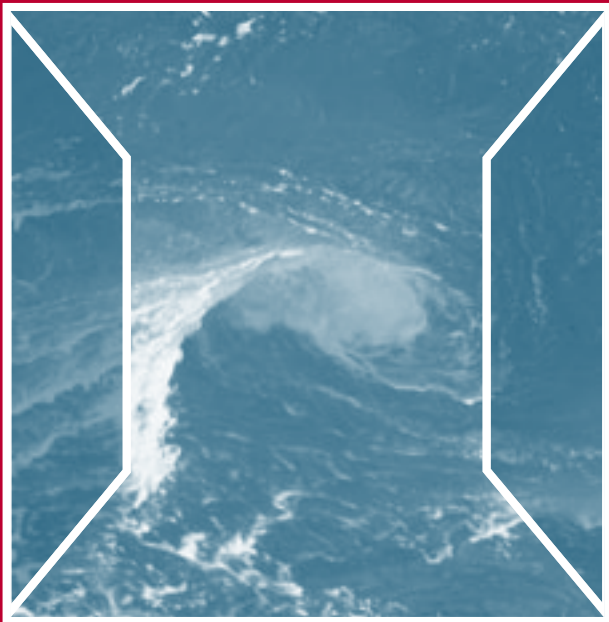
Van de landelijke overheid wordt primair verwacht dat zij in de nota nme een inhoudelijke visie presenteert. Daarmee wordt bedoeld dat zij duidelijk maakt wat de 'grote maatschappelijke vraagstukken' zijn voor de oplossing waarvan zij zich wil inspannen en hoe nme daarin een rol kan vervullen. Alleen op deze wijze kan worden ontsnapt aan wat wel het '*huidige regionalisme*' van de nme wordt genoemd. Het is van belang ervoor te zorgen dat de thematiek van nme verder reikt dan lokale en regionale 'hier-en-nuverschijnselen'. Het gebrek aan een landelijke visie op deze ontwikkelingen laat zich voelen, zo is de mening van vele deelnemers.

In dat verband is gevraagd om de mondiaalsering van de nme-thematiek sterker te benadrukken. Alleen zo kan duidelijk worden hoe nme kan bijdragen aan een duurzamere wereld, vanuit het eigen ecologische perspectief. Immers, het gaat allang niet meer alleen om de bewustwording, kennis en beleving van de rijkdom van de eigen 'achtertuin': de Nederlandse natuur en de cultuurlandschappen. De invloed van ieder individu reikt tot aan de andere kant van de wereld en dat is het niveau waarop ons handelen moet worden afgestemd.

De deelnemers verwachten een duidelijke visie op de verantwoordelijkheidsverdeling tussen de bestuurslagen op het gebied van nme. Men hoopt dat daarover spoedig definitief uitsluitel komt, zodat 'de praktijk' weet waarop zij op de langere termijn kan rekenen. Een andere uitgesproken verwachting heeft te maken met de wijze waarop binnen de ministeries nme-beleid al dan niet is verankerd. Men vindt het onverteerbaar dat een handvol medewerkers van ministeries als LNV, VROM en Buza/DGIS van alles in het werk stelt om nme op de landelijke beleidsagenda te houden – en daar sinds 35 jaar wonderwel in slaagt – terwijl er onvoldoende sprake is van interne dekking op MT- of hogere niveaus. Bovendien heeft men er grote moeite mee dat ministeries als EZ, VWS en OCW zich afzijdig houden, al dan niet met een beroep op de ogenschijnlijk grondwettelijke vrijheid van onderwijs of het daarin geen eigen taak zien. Ook wordt van het rijk verwacht dat het in staat is het zelfgemaakte onderscheid tussen nme en leren voor duurzame ontwikkeling duidelijk uiteen te zetten in de nieuwe rijksnota nme, zowel inhoudelijk als financieel en in samenhang met het LvDO-programma.

Bijlage 2.

Informatie over de raadplegingen

Deelproject 5: de nota nme van LNV en VROM

VEN-bestuur

13 april 2005

Aanleiding

Een citaat uit een brief van LNV aan de VEN: *‘... de ministeries van LNV en VROM hebben het voornemen om een specifieke NME-nota te ontwerpen die in 2005 moet verschijnen. Dit is een toezegging aan de TK uit de nota LvDO.*

Nog allerminst duidelijk is welke niche de NME de komende jaren heeft in het geheel van educaties en onderwijs. De uitkomsten van het recent onderzoek naar de effecten en effectiviteit van NME (Natuurplanbureau) worden daarin meegenomen. Gaarne wil ik u uitdagen de actieve inbreng vanuit het werkveld mede vorm te geven.

Vragen: bent u, onder de genoemde voorwaarden, in staat en bereid een proces te organiseren dat de contouren van een dergelijke nota ondersteunt, mede gezien vanuit de behoeften van het NME-werkveld. Hoe kunnen deze worden gecontextualiseerd in het licht van de beleidsmatige insteek van beide ministeries op het punt van natuur- en milieubeleid, zowel nationaal als internationaal?’

Het betreft hier dus een verzoek om vooral de facilitering van het proces vorm te geven.

Vragen die voor het proces aan de orde kunnen komen als bouwstenen voor de nota:

Waarover gaat nme volgens de VEN ongeveer?

Wie doen er aan het proces mee?

Wanneer moet er een resultaat liggen?

Wat voor soort output moet de VEN leveren?

Hoe gaat het proces verlopen; wat is de werkwijze?

Wat is de rol van de overheid tijdens het proces?

Hoe koppelt de VEN tijdens het proces terug op de opdrachtgever?

Ad 1. Waarover gaat nme?

een definitie

de specifieke opdracht van nme

maatschappelijke context waarin nme plaatsvindt

dilemma's, spanningen, de grote vraagstukken

relatie en verschil met leren voor duurzame ontwikkeling

eventuele verschillen en overeenkomsten tussen educatie, procesbeheer, overleg met doelgroepen e.d.

Ad 2. Wie doen er mee?

kern zoals verwoord in de Staalkaart (organisaties met (nm)-educatieve doelstelling)

schil (publieke instellingen, belangengroepen, consultancies, andere educaties, onderzoekinstellingen, beleidsinstellingen?)

Ad 3. Wanneer resultaat?

1 november 2005 concept-rapport

1 januari definitief advies

Ad 4. Soort output?

Visie op:

gemeenschappelijk idee wat nme anno 2005 is

idem welke doelen nme heeft

idem wat nme binnen en bepaalde termijn zou moeten bereiken

belemmeringen die de maatschappelijke inbouw van nme beperken

Ad 5. Werkwijze

2 Rondten van 4 regionale bijeenkomsten:

juni om de eerste gedachten te uiten (brainstormfase)

oktober om te trachten een aantal conclusies te trekken (al dan niet gemeenschappelijk)

Ad 6. Rol rijksoverheid

De rol van de overheid is passief. Zij is niet aanwezig tijdens de bijeenkomsten om de deelnemers uit het veld zich frank en vrij te kunnen uiten. De achtergrond hiervan is dat uit de Staalkaart bleek, dat de psychologische druk van (toen) het programma LvD op nme-werkers veel en veel groter was dan bijvoorbeeld de financiële (gemiddeld slechts 6% van het budget van instellingen). Die druk - om in een bepaalde, door de overheid gewenste, richting te redeneren - moet worden vermeden.

Ad 7. Terugkoppeling

Drie tot viermaal bijeenkomen met de 2 vertegenwoordigers van LNV en VROM op vooraf vastgestelde momenten.

Aan: geadresseerde

Onderwerp: Raadpleging NME-werkveld
Bijlagen:

Amsterdam, 11 oktober 2005

Beste collega,

Het ministerie van LNV heeft de VEN gevraagd een raadpleging van het NME-veld te organiseren en te begeleiden, om zo een actieve inbreng in de voorbereiding op de verwachte rijksnota NME te realiseren. Deze nota wordt in 2006 gepubliceerd (in ieder geval vanuit LNV en VROM), als vervolg op de Meerjarenvisie NME van 1988.

Er is behoefte om de visie op NME opnieuw te formuleren, om NME te positioneren na het verschijnen van de nota Leren voor Duurzame Ontwikkeling. De NME-nota zal een aantal doelen dienen zoals: de stand van zaken in het werkveld NME in kaart brengen, de positionering van NME als educatie te versterken, bij te dragen aan de herziening van bovengenoemde meerjarenvisie, de rolverdeling tussen rijk, provincies en gemeenten te expliciteren, de uitwerking van de rijkstaken in de NME te concretiseren.

De VEN heeft het verzoek met enthousiasme opgepakt. Het bestuur vindt het belangrijk deze kans om de stem vanuit het veld te laten klinken, te grijpen. Vandaar dat we enerzijds veel partijen hierbij willen betrekken, en tegelijkertijd ook de diepte willen ingaan. We willen dat bereiken door in twee slagen te werken.

Eerst is een workshop georganiseerd waarin enkele strategische lijnen voor het werkveld werden besproken met genodigden. Deze heeft op 26 augustus j.l. plaatsgevonden.

De uitkomsten van deze workshop worden onder andere gebruikt om de volgende stap in de raadpleging te zetten. Die stap bestaat uit een meer inhoudelijk, concreet georiënteerde ronde via open uitnodigingen aan het NME-werkveld. De bijeenkomsten zijn vooral bedoeld voor diegenen die 'beleidsmatig' werken en dat doen vanuit hun praktijkervaring. Deze tweede ronde zal uit 3 bijeenkomsten bestaan, op diverse locaties en tijdstippen:

3 november ochtend, NMC Weizigt, Dordrecht (programma 9.30-12.30 uur, lunch 12.30 uur); maximaal 40 personen

10 november middag, NMC Zeist, Zeist (12.30 uur lunch, programma 13-16.30 uur); maximaal 40 personen

11 november ochtend, IVN Consulentenschap Drenthe, Assen (programma 9.30-12.30 uur, 12.30 uur lunch); maximaal 25 personen.

De centrale vraag tijdens de bijeenkomsten zal zijn:

Hoe realiseren we dat in 2010 NME stevig verankerd is in de samenleving?

De werkwijze is als volgt. We openen iedere bijeenkomst met een bijdrage vanuit het centrum c.q. het consuleringschap: Henk Klein (Dordrecht), Frans van Bussel (Zeist) en Simon Olbertijn (Assen). Die bijdragen hebben betrekking op successen en knelpunten en op de strategie voor de toekomst. Dat is niet alleen interessant, maar in het licht van de bijeenkomst ook functioneel: hun (verschillende) inleidingen geven de opmaat voor de discussie die erna volgt. Na de bijeenkomst stuurt de VEN het concept-verslag van de desbetreffende raadpleging terug naar de deelnemers om de inbreng te laten 'ratificeren'. Daarna zal het bestuur de uitkomsten van de totale raadpleging, voorzien van eigen opmerkingen, overwegingen en aanbevelingen, in december 2005 aan de opdrachtgever aanbieden.

Bijgesloten vind je nadere informatie over inhoud en de raadpleging in zijn geheel en daarnaast een heel korte typering van de instellingen. We stellen je deelname op prijs, bereik welke van de drie bijeenkomsten je aanspreekt en welke het beste past qua datum en lokatie. We hopen veel collega's met verschillende ervaringen te ontmoeten. Aan deelname zijn geen kosten verbonden, ook de lunch wordt aangeboden. Laat svp weten of je van deze uitnodiging gebruik maakt en zo ja, vermeld dan de volgende gegevens:

organisatie, naam, functie, volledig adres
welke bijeenkomst je wilt bijwonen
of je van de lunch gebruik zult maken.

Mail je bericht svp uiterlijk 24 oktober aan de secretaris van de VEN, Chris Maas Geesternus: secretariaat@venmail.info. Bellen mag ook: 020-5308791 (woensdag en vrijdag) of 06-12296900.

In een volgende brief, ongeveer een week voor de bijeenkomst, worden programma en nadere informatie, samen met een kort verslag van de bijeenkomst op 26 augustus, toegezonden.

Met collegiale groet,

Jurr van Dalen,
Voorzitter VEN

Aan de deelnemers van de raadpleging op 10 november

Onderwerp: Programma

Amsterdam, 7 november

2005Bijlagen: 1

Beste deelnemers,

Hartelijk welkom op de bijeenkomst op 10 november over de raadpleging NME-werkveld in NMC Zeist. De bijeenkomst is bedoeld om inbreng te leveren voor de toekomstige NME-nota van de ministeries LNV en VROM. Kort gezegd is de deelname van het werkveld noodzakelijk om tot verstandig beleid te komen.

Het programma is toegespitst op de verschillende situaties in het werkveld. Op hoofdlijnen ziet het programma er zo uit:

12.30 uur Lunch

13.00 uur Opening bijeenkomst

Toekomstbeelden van NME-centra

Frans van Bussel, de gastheer en directeur van het centrum, geeft een inleiding over de situatie in Zeist: wat speelt er, wat zijn kansen en knelpunten voor de toekomst en hoe kan het centrum zich het beste positioneren?

Knelpunten en kansen voor NME in de praktijk

De deelnemers verkennen hun eigen situatie: wat zijn knelpunten en kansen waar je in het dagelijks werk tegenaan loopt? Wat speelt er bij de anderen?

Inventarisatie van ideeën

Met elkaar bedenken de deelnemers wat er nodig is om de kansen te pakken en de knelpunten op te lossen. Uitwisseling van de suggesties om in de nota te zetten, adviezen aan de VEN, en alle andere goede ideeën.

16.30 uur   Borrel en onderling verder netwerken; einde

De opbrengst van de raadpleging wordt rijker met een goede voorbereiding. Bijgevoegd is een samenvatting van de resultaten van eerste raadpleging, de strategische verkenning van 26 augustus, om de geest te prikkelen.

Om je te oriënteren op het NMC Zeist en op de routebeschrijving, volgt hier nog wat informatie:

NMC Zeist

<http://www.nmczeist.nl/>

NMC Zeist werkt voor diverse gemeenten, maar is een vrij zelfstandige afdeling van de gemeente Zeist, in een oude school midden in het dorp. Het bezoekerscentrum de Boswerf ligt op een andere plaats in de gemeente.

De gemeente wil NMC Zeist geheel verzelfstandigen/op afstand zetten. Daarom is NMC Zeist, heel actief bezig om een strategie voor de toekomst uit te zetten waarbij men creatief inspeelt op ontwikkelingen in de omgeving. Zo is aansluiting gezocht en gevonden bij de ontwikkeling van het Nationale Park Utrechtse Heuvelrug. Op die manier wordt ook voor de langere termijn financiële zekerheid geschapen.

Het centrum is vanaf station Driebergen-Zeist als volgt te bereiken: bus 50 of 51 (rijden regelmatig), uitstappen halte Grijftlaan/Schaerweijdelaan, stukje teruglopen tot Schaerweijdelaan, daar linksaf, bij grote kruising linksaf Oude Arnhemseweg op, vrijwel meteen rechts is de Nicolaas Beetslaan (nummer 2, oud schoolgebouw).

Met vriendelijke groet,

Chris Maas Geesteranus
Secretaris VEN

Aanwezigen VEN-raadpleging 26 augustus 2005, conferentiecentrum Antropia, Zeist

Naam	Organisatie	Email
Pauline van der Veldt	De Groene Pooster,	Den Helder.p.van.der.veldt@denhelder.nl
Frans Jan van Rossem	NMC Utrecht	fj.van.rossem@utrecht.nl
Olle Mennema	Milieucommunicatie Den Haag	omennema@dsb.denhaag.nl
Susan Claessens	IVN Consulentschap Utrecht	s.h.a.claessens@ivn.nl
Ben Huisman	IVN Consulentschap Zeeland/ Brabant/Limburg	b.huisman@ivn.nl
Ernest Briët	IVN Consulentschap Noord-Holland/Zuid-Holland	e.briet@ivn.nl
Paul Duijsings	Stichting Veldwerk Nederland	paul@duijsings.net
Mark van Loosdrecht	Bureau VanLoosdrecht	loosdrecht@keizer9.demon.nl
Vivian Siebering	De Vlinderstichting	v.siebering@dekleineaarde.nl
Jeroen Püttmann	Amstelveen, afdeling NME	j.puttman@amstelveen.nl
Michaël Steeghs	Steeghs Advies	m.steeghs@xs4all.nl
Ruud Oosterhof	MEC Breda	re.oosterhof@breda.nl
Henk Klein	NMC Weizigt, Dordrecht	h.klein@dordrecht.nl
Hak van Nispen	SME Advies	nispen@sme.nl
Kris van Koppen	Universiteit Utrecht, leerstoelgroep Didactiek van de biologie	kris.vankoppen@wur.nl
Douwe Jan Joustra	SenterNovem	d.joustra@senternovem.nl
Harm Blanken	SenterNovem	h.blanken@senternovem.nl
Carolien de Monchy	De Monchy Consult	cdm@kennisfabriek.nl
Chris Maas Geesteranus	VEN	secretariaat@venmail.info
Lydia Haafkens	VEN	L.haafkens@chello.nl

Aanwezigen VEN-raadpleging 3 november 2005, NMC Weizigt, Dordrecht

Naam	Organisatie	Email
Ruud Maarschall	IVN Consulentschap Noord-Holland	r.maarschall@ivn.nl
Jeroen Boon	Steunpunt NME Waterland-Zaanstreek	j.boon@wanadoo.nl
Suzanne Stolk	Stichting Milieu Dichterbij/VTM	vtm@vtm-milieu.nl
Lidia van Albada	IVN Consulentschap Zuid-Holland	l.van.albada@ivn.nl
Wendy Snijders	Gemeente Rotterdam, Sport en Recreatie, afd. Natuur en Milieu	w.snijders@senr.rotterdam.nl
Ton van Rossum	Ecokidseco	info@ecokids.nl
Rijk Scheer	Ecokidseco	info@ecokids.nl
Mariët Broné	Milieudienst Midden-Holland	mbrone.md@ismh.nl
Theo Kuijpers	Gemeente Utrecht, Wijkbureau Leidsche Rijn	theo.kuijpers@hetnet.nl
Corina de Jong	Gemeente Leiden, afdeling Natuur- en Milieueducatie	cyber.gys@12move.nl
Henk Klein	NMC Weizigt	th.klein@dordrecht.nl
Lydia Haafkens	VEN	l.haafkens@chello.nl
Carolien de Monchy	De Monchy Consult	cdm@kennisfabriek.nl
Chris Maas Geesteranus	VEN	secretariaat@venmail.info

Aanwezigen VEN-raadpleging 10 november 2005, NMC Zeist, Zeist

Naam	Organisatie	Email
Joep Wensing	Burgers' Zoo	j.wensing@burgerszoo.nl
Wietze Neef	Stichting Kinderboerderijen Nederland	secretariaat@skbn.net
Brigit Kuypers	Amsterdams NME Centrum	kuypers@anmec.nl
Machtelijn Brummel	Senternovem	m.brummel@senternovem.nl
Kees Both		both0207@planet.nl
Franke van der Laan	Heimanshoff	bvdlaan@zonnet.nl
Bowine Wijffels	Cailin Partners	b.wijffels@cailin.nl
Marieke Holland	NMC Zeist	a.holland@zeist.nl
Koos de Vos	Centrum voor Natuur- en Milieueducatie	koos.de.vos@arnhem.nl
Bas Bresters	Het Natuurhuis CNME Apeldoorn	bbresters@accres.net
Wim Ruis	IVN Consulentschap Brabant	w.ruis@ivn.nl
Stefanie Janssen	IVN Consulentschap Gelderland	s.janssen@ivn.nl
Johan Simon	Gemeente Soest, afdeling AZ, MEC de Kwekerij	simoj@soest.nl
Marjan Blom	Hoogheemraadschap De Stichtse Rijnlanden	blom.m@hdsr.nl
Frans van Bussel	NMC Zeist	fvbussel@tref.nl
Lydia Haafkens	VEN	l.haafkens@chello.nl
Carolien de Monchy	De Monchy Consult	cdm@kennisfabriek.nl
Chris Maas Geesteranus	VEN	secretariaat@venmail.info

Aanwezigen raadpleging 11 november 2005, IVN Consulentschap, Assen

Naam	Organisatie	Email
Sandra Sijbrandij Trees Dijk	Natuur en Milieu Overijssel Freelance	sijbrandij@natuurmilieu.nl jantrees@tref.nl
Jan van der Meer	IVN Consulentschap Friesland	jan.van.der.meer@ivn.nl
Titia Wolterbeek	De Vlinderstichting	titia.wolterbeek@vlinderstichting.nl
Wim Meijberg	Stichting Veldwerk Nederland	wim@veldwerknederland.nl
Kees van der Meiden	Natuurmuseum CNME	k.van.der.meiden@natuurmuseum. groningen.nl
Richard van Benthem	Gemeente Sneek, afdeling Milieu	r.v.benthem@sneek.nl
Simon Olbertijn	IVN Consulentschap Drenthe	s.olbertijn@ivn.nl
Marit Stokkentreeff	IVN Consulentschap Drenthe	m.stokkentreeff@ivn.nl
Eddy Wijnsma	Oosterhoff & Wijnsma educatieve projecten	e.wijnsma@educatie.info
Geert de Vries	IVN Consulentschap Drenthe	g.w.de.vries@ivn.nl
Ineke Koopman	De Vlinderstichting	ineke.koopman@vlinderstichting.nl
Carolien de Monchy	De Monchy Consult	cdm@kennisfabriek.nl
Chris Maas Geesteranus	VEN	secretariaat@venmail.info

Voetnoten

- 1) Zie rapport EC-LNV nr. 2003/211
- 2) Met vertegenwoordigers van ZON, GOS, de ledenvergadering VEN en het JE-netwerk
- 3) Voor rapporten zie Millenium Ecosystem Assessment (UNEP) (www.maweb.org/en/Article.aspx) en voor het Verdrag inzake Biologische Diversiteit: www.biodiv.org/default.shtml
- 4) Zie www.nciucn.nl/doc/Symposiumprogramma.pdf; Den Haag, 15 februari 2006
- 5) Zie de publicatie 'Werken met standaarden' over productgeoriënteerde kwaliteit en het K + V Rapport over de organisatorische kwaliteiten van nme-instellingen. Laatstgenoemde publicatie is verkrijgbaar bij de VEN.